

ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI FANIDAN XALQARO O'QUV DASTURI — PIRLS ASOSIDA O'QUVCHILARNING O'QISH VA TUSHUNISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Lepesova Mexriban Arislanbay qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti Magistratura bo'limi Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi(boshlang'ich ta'lim) yo'nalishi 1-kurs magistranti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14842674>

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalqaro PIRLS dasturi asosida o'quvchilarning o'qish va tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish yo'llari tahlil qilinadi. Matn bilan ishlash strategiyalari, interfaol o'qitish metodlari, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va ota-onalar hamda o'qituvchilarning roli yoritiladi. O'zbekiston ta'lim tizimida PIRLS tajribasidan foydalanish imkoniyatlari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar. PIRLS, o'qish savodxonligi, matn bilan ishlash, tanqidiy fikrlash, interfaol o'qitish, xalqaro baholash, boshlang'ich ta'lim.

Kirish

XXI asrda ta'lim tizimi nafaqat o'quvchilarga nazariy bilim berishni, balki ularning funksional savodxonligini rivojlantirishni ham maqsad qiladi. Ayniqsa, o'qish va tushunish ko'nikmalarining shakllanishi ta'lim jarayonining muhim jihatlaridan biridir. Xalqaro baholash dasturlaridan biri bo'lgan PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) dunyo miqyosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholaydi va ta'lim tizimlarining samaradorligini tahlil qilish imkonini beradi.

Asosiy qism

PIRLS — Xalqaro ta'lim yutuqlarini baholash assotsiatsiyasi (IEA) tomonidan 5 yilda bir marta o'tkaziladigan tadqiqot bo'lib, u 4-sinf o'quvchilarining o'qish va tushunish darajasini o'lchashga qaratilgan. Bu dastur quyidagi jihatlar orqali o'quvchilarning savodxonligini baholaydi:

O'qish maqsadlari: Hikoya matnlarini tushunish, axborot matnlarini tahlil qilish.

Tushunish darajasi: Matn mazmunini tushunish, asosiy g'oyalarni ajratib olish, sabab-oqibat aloqalarini tahlil qilish.

Tanqidiy va ijodiy fikrlash: O'qilgan matn bo'yicha o'z fikrini shakllantirish, baholash va izohlash.

O'zbekiston ta'lim tizimida ham o'quvchilarning o'qish va tushunish ko'nikmalarini xalqaro standartlarga mos ravishda rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'quvchilarning o'qish va tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish usullari:

1. Matnlar bilan ishlash strategiyalari

PIRLS tadqiqotlariga ko'ra, o'quvchilarning o'qish darajasini oshirish uchun matn bilan ishlash bo'yicha quyidagi strategiyalar samarali hisoblanadi:

Oldindan bashorat qilish: O'quvchilar matn sarlavhasi yoki rasmlar asosida matn mazmunini oldindan taxmin qiladilar.

Muhim ma'lumotlarni ajratish: Asosiy fikr va muhim tafsilotlarni topish orqali tushunish samaradorligi oshadi.

Savollar berish va javob topish: O'qish jarayonida yoki undan keyin o'quvchilar matn bo'yicha muhim savollar berish orqali tushunish darajasini oshiradilar.

2. O'qish jarayonida interfaol yondashuvlar

O'quvchilarning qiziqishini oshirish va ularni matnga jalb qilish uchun interfaol usullar keng qo'llaniladi:

Juftlikda va jamoaviy o'qish: O'quvchilar sheriklari bilan matnni muhokama qilish orqali tushunish darajasini oshiradilar.

Rol o'ynash va dramatisatsiya: O'quvchilar hikoyalardagi personajlarni jonlantirish orqali mazmunni chuqurroq tushunadilar.

O'qish kundaliklari: O'quvchilar o'qigan matnlari bo'yicha his-tuyg'ularini yozib boradilar, bu esa ularning tahliliy fikrlashini rivojlantiradi.

3. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish

PIRLS dasturi o'quvchilarning o'qilgan matn bo'yicha tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga urg'u beradi. Bu borada quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

Matnlarni taqqoslash: Turli janrlardagi matnlarni o'rganish orqali o'quvchilar farqli fikrlarni tahlil qilishga o'rganadilar.

Muqobil yakunlar yaratish: O'quvchilar hikoya oxirini o'zlari tasavvur qilib yozadilar.

Dalillarga asoslangan fikr bildirish: O'quvchilardan matndan olingan dalillarga asoslangan holda o'z fikrlarini asoslash talab qilinadi.

4. Ota-onalar va o'qituvchilarning roli

O'quvchilarning o'qish va tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda ota-onalar va o'qituvchilarning roli muhim:

O'qish madaniyatini shakllantirish: Ota-onalar bolalar bilan kitob o'qish, ularning fikrlarini tinglash va muhokama qilish orqali savodxonlik darajasini oshirishlari mumkin.

O'qituvchilarning innovatsion yondashuvlari: Darslarda turli metodlardan foydalanish orqali o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish mumkin.

Xulosa

O'quvchilarning o'qish va tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biridir. PIRLS dasturi orqali olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning matn bilan ishlash, tanqidiy fikrlash va interfaol o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish ularning savodxonlik darajasini oshiradi. O'zbekiston ta'lim tizimida ham xalqaro tajribadan foydalanish orqali o'qish savodxonligini rivojlantirish imkoniyatlari kengdir. Kelajakda o'qish va tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha innovatsion usullarni yanada kengroq qo'llash orqali o'quvchilarning ta'lim sifati oshirilishi mumkin.

References:

1. Kichik yong'oq daraxti [Mat]: / Hasanova Sabohat Komil qizi «KITOB NASHR» - 2024-yil. 105 b.
2. Hasanova Sabohat Komil qizi «O'qish savodxonligi darslarida pirls hikoyalarini qo'llash metodikasi» «integrational conference on interdiscinlinary science» 2024

3. Hasanova Sabohat Komil qizi «Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida PIRLS xalqaro baholash dasturini takomillashtirish» Zamonaviy Boshlang'ich ta'liminnovatsiyalar, muammolar va rivojlantirish istiqbollari xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyada 2023
4. «MECHANISMS FOR USING THE NEW TEXTBOOKS IN THE PLANNING OF PEARLS ASSIGNMENTS» Hasanova daughter of Sabohat Kamil 24th - International Conference on Research in Humanities, Applied Sciences and Education Hosted from Berlin, Germany <https://conferencea.org> April 27th 2024
5. «METHODOLOGY OF USING NEW TEXTBOOKS IN ORGANIZING PEARLS TASKS (AS AN EXAMPLE FROM NATURAL SCIENCE)» Hasanova Sabohat International Conference on Advance Research in Humanities, Sciences and Education <https://conferencea.org> Hosted from London, The UK March 30th 2024

